

Vlaanderen
is erfgoed

Beschermingsdossier

Kasseiweg Negenbunderweg in Linter

Monument

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Beschermingsdossier:
Kasseiweg Negenbunderweg, Linter – monument

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/24133/125.1

Inge Verdurmen

29/04/2024

INHOUDSTAFEL

1.	Beschrijvend gedeelte	4
1.1.	Situering	4
1.2.	Historisch overzicht	4
1.3.	Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken.....	5
1.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed	5
2.	Evaluerend gedeelte	5
2.1.	Evaluatie van de erfgoedwaarden	5
2.2.	Motivering van het type bescherming.....	6
2.3.	Motivering van de afbakening van de bescherming	6
2.4.	Juridische toestand.....	7
2.4.1.	Onroerend Erfgoed	7
2.4.2.	Omgeving	7
2.4.3.	Natuur en Bos.....	7
2.4.4.	Landbouw en Visserij.....	8
3.	Beheersvisie	8
3.1.	Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed	8
3.2.	Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed.....	8
3.3.	Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed	9
4.	Bronnen	9
5.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	10
5.1.	Omgevingsplan	10
5.2.	Fotobijlage	10
5.3.	Documentatie	10
5.4.	Criterionota	10

1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

Deze beschermingsaanvraag maakt deel uit van een thematisch-geografisch pakket van kasseiwegen in streekeigen materiaal in Vlaams-Brabant zoals voorzien in de beschermingskalender 2020. Een inventarisatieproject in 2019-2020 bracht de zeldzaamheid van nog intacte kasseiwegen in Vlaams-Brabant in kaart. Bijzondere aandacht ging uit naar kasseiwegen aangelegd in lokale natuursteen zoals Tiense kwartsiet en/of Gobertange. De bijhorende criterianota (bijlage 5.4) stelt een pakket van 14 kasseiwegen voor bescherming als monument voor.

1.1. Situering

De Negenbunderweg loopt ten zuidoosten van Wommersom en verbindt de Dorpstraat van Melkwezer met de Eliksemstraat vlakbij de N3. Enkel het centrale deel van de Negenbunderweg is verhard met kasseien, zowel in het noordoosten als in het zuidwesten werd de weg voorzien van een betonverharding.

De kasseiweg loopt tussen uitgestrekte akkers op het plateau in het interfluvium tussen de Grote en de Kleine Gete. Onderweg kruist de kasseiweg drie loswegen die richting Wommersom lopen, waarvan twee eveneens gekasseid, buurtweg nr. 11 of Groeneweg en de Bonastraat. Enkel het gekasseide gedeelte van de Negenbunderweg, vanaf het kruispunt met de Groeneweg tot net voorbij het kruispunt met de Bonastraat, wordt voorgesteld voor bescherming.

1.2. Historisch overzicht

Op de 18de-eeuwse kaarten van Villaret en de Ferraris maakt het wegtracé deel uit van een uitgebreid netwerk van wegen en voetwegen die de dorpen Orsmaal-Gussenhoven, Wommersom en Melkwezer op de randen van het plateau met elkaar verbonden. De Negenbunderweg liep van Zoutleeuw naar het zuidwesten richting Hakendover en Tienen en doorkruiste de akkers tussen de valleien van de Grote en Kleine Gete.

De naam Negenbunderweg verwijst naar het toponiem 'Negen Bunders' ten zuidoosten van de weg zoals aangeduid op de 19de-eeuwse Poppkaart. De vroegere benaming is 'Grote weg' of 'Heerweg tussen Tienen en Zoutleeuw' zoals weergegeven op een figuratieve kaart uit de 18de eeuw. Volgens de Atlas der Buurtwegen (1841) was weg nr. 1 in de 19de eeuw ruim 6,6 m breed. De weg is aangelegd op het interfluvium zodat het traject ook in de winter droog bleef, in tegenstelling tot de lager gelegen of natte valleigronde. Dit maakte deze weg bijzonder geschikt als lange afstandsverbinding en doorgangsweg tussen twee grote steden, Zoutleeuw en Tienen.

Eind 19de eeuw verloor de weg zijn belang, toen de gemeenten Wommersom, Melkwezer en Helen-Bos vanuit de dorpskern meer wegen begonnen te kasseien. Daardoor ontstond tussen deze centra een nieuwe, beter toegankelijke, want verharde kasseiweg naar Zoutleeuw, die de oude aardeweg overbodig maakte. Het wegtracé van de Negenbunderweg bleef bestaan, maar vervaagde enigszins. Op de topografische kaart van 1904 staat op het kruispunt van de Negenbunderweg met de Bonastraat en een voetweg een wegwijk aangeduid. Vanaf de topografische kaart van 1932 is het wegwijk vervangen door een kruispuntboom, de zogenaamde Kapellekensboom. In 1973 werd de populier op het kruispunt vervangen door een paardenkastanje met staakkapel.

De gemeente Wommersom besliste om rond het midden van de 20ste eeuw een deel van de Negenbunderweg te verharden met het oog op een beter rijcomfort. Voor de jaren 1950-1960 vermeldt het gemeentearchief meerdere aanbestedingen voor de verbetering van de ongekasseide landbouwwegen nummers 1 en 2. Er is ook sprake van hergebruik van oude kasseien en boordstenen in een nieuwe zandkoffer op een breedte van 3 m.

Het grootste deel van de oude 'Heerweg tussen Tienen en Zoutleeuw' is vandaag als betonpad ingericht, met uitzondering van de gekasseide Negenbunderweg.

1.3. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken

Een algemene beschrijving van de historiek, opbouw en kenmerken van kasseiwegen is opgenomen in de criterianota 'Kasseiwegen in Vlaanderen' (Onroerend Erfgoed, 2023) (bijlage 5.4).

De kasseiweg Negenbunderweg ligt in een gave landschappelijke omgeving met uitgestrekte akkers. Het wegtracé behoort tot een netwerk van verharde en onverharde wegen die het open landbouwareaal ten zuidoosten van Wommersom doorkruisen.

De kasseiweg Negenbunderweg heeft een licht tonrond profiel en is over een lengte van ongeveer 1100 m verhard met kasseien grotendeels in Tiense kwartsiet in halfsteensverband. De kasseien zijn overwegend vierkant ($\pm 15 \times 15$ cm) en rechthoekig ($\pm 17 \times 21$ cm) van vorm en hebben een voskleurige patina. Het verharde gedeelte van de weg haalt een breedte van ruim 3 m en is afgeboord door in de lengte geplaatste boordstenen in Tiense kwartsiet en vooral Petit Granit (met een lengte oplopend tot 34 cm). De kasseiweg heeft een uitgesproken recht wegtracé en is voorzien van langsgrachten. De voegvulling met zand zorgt voor een waterdoorlatende wegverharding.

De kasseiweg is in het wegdeel tussen de Achter Het Broekweg en de Bonastraat langs één zijde beplant met een rij opgaande lindes. Voorbij het kruispunt met de Bonastraat en de Kapellekensboom gaat het om een beplanting met een rij opgaande essen.

De erfgoedkenmerken en -elementen zijn:

1° kasseiweg:

- a) Verharding met vierkante en rechthoekige kasseien in Tiense kwartsiet in halfsteensverband;
- b) Licht tonrond profiel van 3 m breed met boordstenen in Tiense kwartsiet en overwegend Petit Granit;
- c) Open voegen met los zand en waterdoorlaatbare fundering;
- d) Parallele langsgrachten langs weerszijden;

2° bermen:

- a) Grazige bermen;
- b) Opgaande bomenrijen van linde en es.

1.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit beschermingsdossier wordt opgemaakt is vastgesteld tijdens een plaatsbezoek op 8 december 2023. De fysieke toestand is op dat moment fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op het moment van de bescherming.

De kasseiweg vertoont een goede bouwfysische toestand en ligt in een nog dominant agrarisch landschap met uitgestrekte open velden. Er is lichte spoorvorming ten gevolge van het landbouwverkeer.

2. EVALUEREND GEDEELTE

2.1. Evaluatie van de erfgoedwaarden

Historische waarde

De kasseiweg is een zeldzaam en goed bewaard voorbeeld van een deel van een historisch belangrijke verbindingsroute tussen Tienen en Zoutleeuw tot het einde van de 19de eeuw. De weg maakt nog steeds deel uit van het historisch netwerk van wegen die de

verschillende gehuchten ten noord- en zuidoosten van Wommersom met elkaar verbonden en refereert aan het ruraal landschap uit het verleden. Het historische tracé is ongewijzigd en vormt als intact gebleven homogene kasseiweg een gaaf en herkenbaar voorbeeld van een specifiek wegtype uit het verleden.

De kasseibestrating getuigt van de evolutie van de wegenbouw en infrastructuurwerken in Vlaanderen tijdens de 19de en 20ste eeuw en van de aanpak van de gefaseerde verharding van buurtwegen door de lokale gemeenschappen. Eens deze route aan belang afnam, bleef de kasseiweg in gebruik als lokale landbouwweg. De gemeente voerde de verharding van dit wegtracé in het midden van de 20ste eeuw uit met het oog op een betere toegankelijkheid.

De aanleg van de weg in Tiense kwartsiet refereert aan de ontginning van dit materiaal in lokale groeves en het veelvuldig gebruik ervan als kasseibestrating in deze regio tijdens de 19de en 20ste eeuw.

Technische waarde

De kasseiweg is grotendeels aangelegd in vierkante en rechthoekige kasseien in Tiense kwartsiet met een herkenbaar licht tonrond profiel. De kasseien zijn aangelegd in halfsteensverband met een waterdoorlatend wegdek en afgeboord door in de lengte geplaatste boordstenen in Tiense kwartsiet en overwegend Petit Granit. De fundering, de langs- en dwarsprofielen en de afboording van de weg zijn uitgesproken technische kenmerken en getuigen van een grote technische vakbekwaamheid waar vandaag nog weinig voorbeelden van bewaard zijn. De kasseibestrating en de techniek van wegverharding zijn exemplarisch voor de oude landelijke wegenbouw.

Esthetische waarde

De vormgeving, het homogeen materiaalgebruik en de vakbekwame aanleg zorgen voor een hoge esthetische belevingswaarde. De rurale context verleent het ensemble van de kasseiweg bijkomend een rustiek karakter.

Ruimtelijk-structurende waarde

Het wegtracé volgt het natuurlijk reliëf en werd aangelegd op het interfluvium tussen de Grote en Kleine Gete. Door deze specifieke inplanting in het landschap en de opgaande bomenrijen heeft de kasseiweg een beeldbepalend karakter in de omgeving die door uitgestrekte en open akkers wordt gedomineerd.

2.2. Motivering van het type bescherming

De kasseiweg wordt beschermd als monument. Het Onroerendgoeddecreet definieert een monument als volgt: "een onroerend goed, werk van de mens of van de natuur of van beide samen, met inbegrip van de cultuurgoederen die er integrerend deel van uitmaken, inzonderheid de bijhorende uitrusting en de decoratieve elementen van algemeen belang wegens de erfgoedwaarde(n)."

Voor de bescherming van de kasseiweg wordt het beschermingstype monument voorgesteld omdat een kasseiweg een onroerend goed betreft dat duidelijk het werk is van de mens.

2.3. Motivering van de afbakening van de bescherming

De afbakening van het beschermd onroerend goed is opgenomen op het plan dat als bijlage bij het ministerieel besluit is gevoegd. Alle kadastrale percelen gevat door de bescherming zijn opgenomen in artikel 1 van het ministerieel besluit.

Enkel het gekasseide gedeelte van de Negenbunderweg, vanaf het kruispunt met de Groeneweg tot net voorbij het kruispunt met de Bonastraat, wordt voorgesteld voor bescherming.

Voor de afbakening van de kasseiweg wordt het volledige wegprofiel voorgesteld inclusief de bermen met beplanting. De afbakening gebeurt op basis van het GRB en de meest recente orthofoto, rekening houdend met de situatie op het terrein.

2.4. Juridische toestand

2.4.1. Onroerend Erfgoed

Op het omgevingsplan in bijlage bij dit dossier zijn de beschermingen opgenomen die in de buurt liggen van het onroerend goed waar dit dossier over gaat.

De kasseiweg maakt samen met de Bonastraat en Groeneweg deel uit van een cluster kasseiwegen die is opgenomen in de inventaris Onroerend Erfgoed: <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/307684>

2.4.2. Omgeving

Op het gewestplan Tienen-Landen (KB 24/03/1978) staat de kasseiweg grotendeels ingetekend als agrarisch gebied en een klein wegdeel in het noordoosten als landschappelijk waardevol agrarisch gebied.

De kasseiweg ligt in herbevestigd agrarisch gebied (HAG) als deel van het 'Landbouwgebied Melkwezer-Zoutleeuw'.

De kasseiweg maakte deel uit van de ruilverkaveling Melkwezer (1996).

2.4.3. Natuur en Bos

De kasseiweg ligt in een gebied dat in aanmerking komt voor beheerovereenkomsten voor akkervogelsoorten en voor de Hamster in het bijzonder.

Holle wegen en hun vegetatie zijn op basis van artikel 7 van het Besluit van de Vlaamse regering van 23 juli 1998 tot vaststelling van nadere regels ter uitvoering van het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu (Vegetatiebesluit) verboden te wijzigen kleine landschapselementen. Van het wijzigingsverbod kan slechts worden afgeweken middels het verkrijgen van een ontheffing, aan te vragen bij het Agentschap voor Natuur en Bos.

Holle wegen bestaan uit het vlakke weggedeelte, de taluds en de schouders van de taluds. Waar deze schouders van de taluds (eerste twee meter bovenop talud) op aanpalende percelen zijn gelegen, dient een eventueel beschermingsbesluit ook die gedeelten van die private percelen te omvatten.

Holle wegen en hun vegetaties moeten als kleine landschapselementen worden beheerd volgens de code van goede natuurpraktijk.

([https://codex.vlaanderen.be/portals/codex/documenten/1006515.html#:~:text=Onder%20kleine%20landschapselementen%20\(3\)%20moet,bosjes%2C%20bronnen%2C%20dijken%2C%20Ografen](https://codex.vlaanderen.be/portals/codex/documenten/1006515.html#:~:text=Onder%20kleine%20landschapselementen%20(3)%20moet,bosjes%2C%20bronnen%2C%20dijken%2C%20Ografen))

In het beheerplan vastgelegde maatregelen kunnen geen voorrang hebben op bovenstaande regelgeving.

Onderstaande direct werkende normen zijn hierbij van toepassing:

Artikel 16 Decreet betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu van 21.10.1997
Artikel 7 Besluit van de Vlaamse Regering tot vaststelling van nadere regels ter uitvoering van het decreet van 21.10.1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu van 23.07.1998.

Artikel 81 en 90bis Bosdecreet.

Onderstaande doelstellingen of zorgplichten zijn hierbij van toepassing:

Artikel 14 §1 Decreet betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu van 21.10.1997.

2.4.4. Landbouw en Visserij

Het landbouwgebruik (2021) van de akkers rondom bestaat uit wintertarwe, suikerbieten en aardappelen en een zone met wijnstokken.

De kasseiweg maakt deel uit van het vastgesteld landinrichtingsproject 'Water-Land-Schap' (14/05/2019) om droogte, erosie en wateroverlast in landelijke gebieden aan te pakken.

3. BEHEERSVISIE

3.1. Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed

In het beschermingsbesluit zijn beheersdoelstellingen opgenomen. Je vindt die terug onder artikel 3 van het ministerieel besluit. De beheersdoelstellingen moeten de zakelijkrechthouders (eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en leasinggevers) en gebruikers op weg helpen om de erfgoedwaarden maximaal in stand te houden of te verbeteren. Ze hebben de optimale verwezenlijking van de erfgoedwaarden voor ogen.

Ze geven richting aan of vormen een kader voor toekomstig beheer van het beschermd onroerend goed. Zakelijkrechthouders en gebruikers moeten rekening houden met deze beheersdoelstellingen als ze werken wensen uit te voeren aan het beschermd goed. Ook de overheid houdt met deze doelstellingen rekening als ze over deze werken advies moet geven of als ze toelating moet geven voor die werken.

De beheersdoelstellingen spelen in op de erfgoedwaarden, erfgoedelementen en erfgoedkenmerken opgenomen in artikel 2 van het ministerieel besluit.

Deze bepalingen zijn op maat van de bescherming. Hieronder lichten we een aantal van deze beheersdoelstellingen toe zodat duidelijk is wat er mee wordt bedoeld.

De beheersdoelstellingen hebben tot doel de aanwezige erfgoedwaarden, -kenmerken, en -elementen te vrijwaren en te versterken. De beheersdoelstellingen zijn er op gericht om het ensemble van de weg te behouden, goed te beheren en waar nodig te herstellen. De opgesomde erfgoedkenmerken en elementen met hun unieke samenhang moeten duurzaam en geïntegreerd beheerd worden met respect voor de draagkracht van het gebied.

Bij een eventuele heraanleg of herstelling van de kasseiweg moet de oorspronkelijke tonronde profielopbouw aangehouden worden zodat de afwatering optimaal is. De bestaande materiaalsoorten moeten maximaal worden hergebruikt en indien nodig aangevuld door gelijksoortige recuperatiematerialen. Bij de heraanleg moeten de steenafmetingen, het legpatroon, de opstop en de kantopsluiting geëerbiedigd worden. De kasseien moeten met open voeg worden aangelegd op een waterdoorlatende fundering. Ook de grazige zijbermen moeten gerespecteerd worden.

3.2. Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed

Voor elk beschermd onroerend goed geldt het actief en passief behoudsbeginsel. Dit betekent dat de zakelijkrechthouders en gebruikers het beschermd goed in goede staat moeten houden door de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken uit te voeren en dat het verboden is om een beschermd onroerend goed te ontsieren, te beschadigen, te vernielen of de erfgoedwaarden ervan aan te tasten. Het betekent ook dat een zakelijkrechthouder en gebruiker verplicht is het beschermd

onroerend goed als een goede huisvader te beheren en het dus niet te verwaarlozen. Alle voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het beschermd onroerend goed die van toepassing zijn op het beschermd goed zijn opgenomen in artikel 4 van het beschermingsbesluit.

In het Onroerendergoeddecreet en Onroerendergoedbesluit zijn een aantal algemene voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van beschermd onroerend erfgoed opgenomen, meer bepaald:

- het goed als een goede huisvader beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- de toestand van het goed regelmatig controleren;
- regulier onderhoud uitoefenen;
- onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen nemen in geval van nood.

3.3. Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed

Voor sommige werken aan het beschermd onroerend goed moet een toelating worden gevraagd. Sommige werken kunnen namelijk een negatief effect hebben op de erfgoedwaarden. Als voor de handelingen aan of in beschermde goederen een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen of voor het verkavelen van gronden, een omgevingsvergunning voor de exploitatie van een gedeelte inrichting of activiteit, een vergunning, toelating, machtiging, ontheffing of afwijking overeenkomstig de bepalingen van het Bosdecreet van 13 juni 1990, het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu of het decreet van 25 april 2014 betreffende de omgevingsvergunning vereist is, vraagt de vergunningverlenende overheid advies aan het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Voor een aantal werken die niet vergunningsplichtig zijn, moeten de zakelijkrechthouders en gebruikers, voorafgaand aan de uitvoering van de werken, toelating vragen aan het agentschap Onroerend Erfgoed of aan de erkende onroerendergoedgemeente. Een overzicht van alle erkende onroerendergoedgemeenten is te vinden op www.onroerendergoed.be.

De werken waarvoor u toelating moet vragen zijn opgesomd in artikel 5 van het beschermingsbesluit.

4. BRONNEN

Gemeentearchief Linter, Notulen gemeenteraad Drieslinter, 1920-1933 en 1954-1963.

Kaart van Villaret, Institut National de l'Information Géographique et Forestière, Sint-Mande (France), CH 292, uitgegeven 1745, schaal 1:14.400.

Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden voor Zijn Koninklijke Hoogheid de Hertog Karel Alexander van Lotharingen, Jozef Jean François de Ferraris, Koninklijke Bibliotheek van België, uitgegeven in 1770-1778, schaal 1:11.520 herleid naar 1:25.000.

Atlas van de Buurtwegen, opgesteld naar aanleiding van de wet op de buurtwegen van 10 april 1841, schaal 1:2.500 (overzichtsplannen schaal 1:10.000).

Topografische kaarten van België, Derde editie, Militair Cartografisch Instituut, uitgegeven in 1889-1900, schaal 1:20.000.

Kasseiweg Negenbunderweg, monument

Kaart van België, Militair Cartografisch Instituut, uitgegeven in 1928-1950, schaal 1:20.000.

KEMPENEERS P. 2017: *Wommersom. Plaatsnamen en hun geschiedenis*, Tienen.

5. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

5.1. Omgevingsplan

5.2. Fotobijlage

De fotoregistratie van de fysieke toestand, gevoegd als bijlage bij het ministerieel besluit, bevat alle relevante foto's voor dit dossier. Er is geen afzonderlijke fotobijlage bij het dossier gevoegd.

5.3. Documentatie

5.4. Criterionota